

מדינת ישראל

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

השירות הפסיכולוגי הייעוצי

אגף פסיכולוגיה

מכלול ההכשרה וההתפתחות המקצועית של הפסיכולוג החינוכי

צוות הכתיבה*

יעל גלזנר - יו"ר פורום "הכשרה והדרכה" וראש צוות בשפ"ח נתניה
אליסיה איצקוביץ - מנהלת שפ"ח גבעת ברנר
קרול ארדהיים — סגנית מנהל שפ"ח אשקלון
דגנית ברמן - רכזת הדרכה בשפ"ח ראש העין
ציפי מזרחי - מנהלת שפ"ח קריית טבעון
רחל פרנקו -פסיכולוגית בכירה במחוז צפון, מנהלת שפ"ח מעלות-תרשיחא
לשעבר

*מלאכת הכתיבה נעשתה על ידי חברות פורום "הכשרה והדרכה" בשנים 2010-2008.

עריכת הלשון: דליה לאופר

עיצוב גרפי: סטודיו ורד ביתן

הוצאה לאור: משרד החינוך, גף הפרסומים תשע"ג-2012

עדכון 2017 נערך בעקבות עדכון בהנחיות ההתמחות.

צוות העדכון:

ציפי מזרחי - חברת פורום הכשרה והדרכה.
חברות פורום הכשרה והדרכה, ובראשן רות רייטר

תודות:

לדר' חוה פרידמן, הפסיכולוגית הראשית של משרד החינוך, ולסגניתה -
גב' אביטל טהרלב, שהניעו את התהליך
לאיה גיא - רכזת תכנית ההשלמה לפסיכולוגיה חינוכית
לרונית גראפי - רכזת פרויקטים באגף פסיכולוגיה

תוכן העניינים

1	א. מבוא - כותרת
2	א 1- פתח דבר
6	א 2- הקדמה
8	א 3- השירותים הפסיכולוגים החינוכיים
	א 4- למידה והשתלמויות (כולל המדרשה
14	ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית)
1	ב. תחומי ההכשרה - כותרת
2	ב 1- אבחון מערכת
7	ב 2- התערבות פסיכולוגית מערכתית
13	ב 3- פסיכודיאגנוסטיקה (כולל ליקויי למידה)
32	ב 4- פסיכותרפיה
1	ג. סביבת העבודה - כותרת
2	ג 1- מבוא
4	ג 2- הגיל הרך
13	ג 3- גיל בית הספר (היסודי והעל-יסודי)
18	ג 4- החינוך מיוחד
1	ד. תחומי הכשרה נוספים – כותרת
2	ד 1- מצבי חירום, לחץ ומשבר
7	ד 2- אבדנות ומניעתה
10	ד 3- מניעת התעללות ופגיעה מינית
14	ד 4- הורות ומשפחה
1	ה. שלבי ההכשרה – כותרת
2	ה 1- מתמחה זמני בפסיכולוגיה חינוכית
3	ה 2(א')- תכנית ההשלמה לפסיכולוגיה חינוכית
5	ה 2(ב')- פסיכולוג במסלול פרקטיקום מורחב

6	ה 3- מתמחה קבוע בפסיכולוגיה חינוכית
11	ה 4- מומחה בפסיכולוגיה חינוכית
12	ה 5- פסיכולוג חינוכי מומחה בהסמכה להדרכה
14	ה 6- מדריך בפסיכולוגיה חינוכית
28	ה 7- תרשים זרימה של תהליך ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית
1	ו. נספחים – כותרת
2	ו 1- חוקים
4	ו 2- כללי אתיקה
3	ו 3- חוזרי מנכ"ל
6	ו 4- אתרים ברשת

א. מבוא

א-1 פתח דבר

א-2 הקדמה

א-3 השירותים הפסיכולוגיים חינוכיים

א-4 למידה והשתלמויות (כולל המדרשה ללימודים מתקדמים
בפסיכולוגיה חינוכית)

א-1 פתח דבר

אוגדן הפסיכולוג החינוכי הוא מסמך המציג את מתווה ההכשרה של הפסיכולוגים החינוכיים משלב הפרקטיקום/ההתמחות ועד לסיום תהליך ההסמכה להדרכה. האוגדן נותן ביטוי מלא לזהות המקצועית הייחודית של הפסיכולוגים החינוכיים במכלול התחומים המקיפים את עבודתם.

מתווה ההכשרה נוסח בהתאמה לשלבי ההתפתחות המקצועית ולתחומי העבודה של הפסיכולוגים החינוכיים, כפי שהם באים לידי ביטוי במתווה השירות הפסיכולוגי-חינוכי, תוך התייחסות לסביבות העבודה של הפסיכולוגים החינוכיים - גני הילדים, בתי הספר היסודיים, חטיבות הביניים והחטיבות העליונות - ולרצף האוכלוסיות שהם עובדים עמן.

המתווה מנסח את דרישות ההכשרה ומציג את הדרישות המקצועיות להתמחות בדגש על תחומי הליבה - אבחון מערכת, התערבות פסיכולוגית מערכתית, פסיכודיאגנוסטיקה ופסיכותרפיה - ונושאים נוספים הקשורים בעבודת הפסיכולוגים כגון מצבי לחץ ומשבר, אובדנות, התעללות ופגיעות מיניות והורות ומשפחה.

כתיבת האוגדן היא תוצר אינטגרטיבי של למידה ארגונית שהתקיימה בפורומים מקצועיים שונים תוך חיבור בין הידע האקדמי לידע שנרכש בשדה. מתווה ההכשרה מבטא את התפיסה שמקצועיות במיטבה דורשת למידה לאורך כל הקריירה המקצועית.

באוגדן אפשר למצוא קישורים אינטרנטיים לחוזרי המנכ"ל, לחוקים, לכללי אתיקה, למסמכים, לטפסים ולאתרים רלוונטיים שהפסיכולוגים החינוכיים נדרשים להם בעבודתם השוטפת.

אוגדן זה יעודכן בהמשך על פי צרכי ההתפתחות המקצועית, לאור כיווני פיתוח חדשים המותאמים לשינויים בפרופסיה ולמציאות המשתנה בחברה, בקהילה ובמערכת החינוך.

אני מבקשת להודות -

לחנה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה ולדני ז'ורנו, סגניתה, על ההשראה ועל המנהיגות שהובילו את כתיבת מתווה ההכשרה; לפורום ההכשרה וההדרכה בראשותה של יעל גלזר, שהגה את רעיון כתיבת האוגדן והוציאו מן הכוח אל הפועל; לפורומים ולוועדות המקצועיות באגף הפסיכולוגיה ולפסיכולוגים המחוזיים והבכירים שהיו שותפים בכתיבת המתווה; לראובנה שלהבת, מנהלת המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית, על יישום מתווה ההכשרה.

בברכה,

חנה שדמי מנהלת אגף א'

בשירות הפסיכולוגי הייעוצי

פסיכולוגים מחוזיים, מנהלי שירותים פסיכולוגים חינוכיים ופסיכולוגים יקרים,

אוגדן הפסיכולוג החינוכי - מכלול ההכשרה וההתפתחות המקצועית של הפסיכולוג החינוכי - הוא תולדה של עבודה מאומצת של פורום ההכשרה וההדרכה באגף הפסיכולוגיה בשפ"י. באוגדן התייחסות לכל המישורים הקשורים לעבודתו של הפסיכולוג החינוכי: הגדרת תחומי העבודה של הפסיכולוג החינוכי, תהליך ההתמחות וההכשרה, דרישות ההתמחות של הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית במשרד הבריאות, סביבת העבודה, מידע חשוב בנושא השיוך הארגוני ועוד. האוגדן מתייחס לתפיסות המקצועיות ברמות התיאוריה והפרקטיקה היישומית בשדה.

האוגדן הוא מעין מגדלור המורה את הדרך לפסיכולוג החינוכי בשלבים השונים של הכשרתו ולשירות הפסיכולוגי-החינוכי המכשיר את דור העתיד.

אוגדן זה נבחר להיות מסמך דינמי אשר מטבעו מצריך עדכון מדי תקופה, בהתאם להנחיות, לפרסומים ולהחלטות החדשות המתקבלות על ידי הגופים המקצועיים המתקשרים לעבודתנו. הוא משקף שילוב של עבודת מטה ושדה השזורים יחדיו. כוחו של האוגדן בחיבור ובאינטגרציה בין גופים שונים המתקשרים לעבודת אגף הפסיכולוגיה, פורומים מקצועיים וועדות מקצועיות של האגף, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית במשרד הבריאות, המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית ועוד.

פורום ההכשרה וההדרכה, בתחילה בהובלתה של דני ז'ורנו ולאחר מכן בניצוחה של הגב' יעל גלזנר, עמל רבות, במשך חודשים ארוכים, כדי לגבש את המבנה של האוגדן, לכתוב חלק ניכר מהפרקים, לאסוף ולאגד חומרים ולהביא לידי סיום מוצלח מלאכה מורכבת זו.

ברצוננו להודות לחברי פורום ההכשרה וההדרכה, ובראשם ליעל גלזנר מרכזת הפורום, אשר קיבלו על עצמם משימה חשובה זו, השקיעו מאמצים רבים ועבדו לילות וימים ללא ליאות. כמו כן ברצוננו להודות ולהביע את הערכתנו הגדולה לפורומים ולוועדות המקצועיות, לפסיכולוגים המחוזיים והבכירים ולמנהלי השפ"חים הנבחרים שהערותיהם והארותיהם תרמו באופן משמעותי להשלמת האוגדן.

חוסנו של ארגון נמדד באנשים המשתייכים אליו ותורמים להמשך התפתחותו במישורים השונים. מסמך זה מבטא היטב את רוח אגף הפסיכולוגיה בשפ"י ואת פרופסיית הפסיכולוגיה החינוכית.

בברכה

דני ג'ורנו
סגנית מנהלת אגף פסיכולוגיה
בשפ"י

חנה פרידמן
מנהלת אגף פסיכולוגיה
בשפ"י

האוגדן

"מכלול ההכשרה וההתפתחות המקצועית של הפסיכולוג החינוכי" נועד לשמש כלי עזר לפסיכולוג החינוכי בכל שלבי ההכשרה, משלב הפרקטיקום המורחב/ההתמחות ועד לסיום תהליך ההסמכה להדרכה. האוגדן כולל הגדרות לעבודתו המיטבית של הפסיכולוג החינוכי בהיבטים של זהות מקצועית, התחומים הייחודיים לפרופסיה, אופנויות העבודה, תהליכי ההכשרה ועוד. האוגדן יוצא לאור במהדורה ניסויית. חשוב לציין שמטרתו היא לסייע בידי הפסיכולוג בביצוע המשימות שלפניו ולא להוסיף דרישות בתהליך ההכשרה.

מבנה האוגדן

האוגדן נפתח בפרק המבוא הבוחן את "ליבת המקצוע" ואת זהותו של הפסיכולוג החינוכי. בהמשך ניתן הסבר לגבי הארגון שבו הכשרתו של הפסיכולוג החינוכי נערכת - השירות הפסיכולוגי החינוכי (השפ"ח). כמו כן ניתן תיאור של אגף הפסיכולוגיה בשפ"י ומובאים תרשימים שונים המתייחסים למבנים הארגוניים ולסביבת העבודה של הפסיכולוג בשפ"ח ותיאור הזיקה והקשר של השפ"ח לרשות המקומית, מדיניות הפעלתו ומסגרות העבודה בשפ"ח. בסיום פרק המבוא יש התייחסות לנושא ההשתלמויות ולמדרשה הארצית ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית.

בהמשך האוגדן נחלק לארבעה חלקים עיקריים:

- א. תחומי ההכשרה:** בחלק זה ארבעה פרקים המתייחסים בהרחבה לתחומים המקצועיים העיקריים בעבודתו של הפסיכולוג החינוכי: אבחון מערכת, התערבות פסיכולוגית מערכתית, פסיכודיאגנוסטיקה ופסיכותרפיה. הפרקים בנויים באופן זהה: בכל פרק יש הסבר מקיף לגבי התחום המקצועי שהפרק מתייחס אליו, פירוט הדרישות של הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית במשרד הבריאות, הסבר מהי מומחיות/מקצועיות ותיאור גישות/תיאוריות ומושגים וכלים/דרכי התערבות. כמו כן יש בכל חלק רשימה ביבליוגרפית ופירוט השתלמויות החובה בתחום. יש לציין שהדברים המובאים בסעיפים כגון מושגים, כלים, ביבליוגרפיה וכד' הם בגדר המלצה והם חלק מרפרטואר רחב הרבה יותר. כמו כן התפיסה המקצועית היא שהפסיכולוג החינוכי ימשיך להשתלם ולהתפתח לאורך כל חייו המקצועיים ויתעדכן בחומרים חדשים המתפרסמים חדשות לבקרים.
- ב. סביבת העבודה (ההכשרה):** בחלק זה ניתן דגש לאפיונים מקצועיים ייחודיים הקשורים לעבודתו של הפסיכולוג החינוכי עם אוכלוסיית התלמידים, ההורים והצוותים החינוכיים בגני הילדים, בבתי הספר (היסודיים והעל-יסודיים) ובחינוך המיוחד.
- ג. תחומי הכשרה נוספים:** בחלק זה ניתנת סקירה של כמה נושאים שבהם עבודת הפסיכולוג החינוכי היא נדבך משמעותי בהערכה, במניעה ובטיפול, ובחלק מהמקרים היא מחויבת על פי החוק.
- ד. שלבי ההכשרה:** בחלק זה מוצג תרשים זרימה של כל שלבי ההכשרה של הפסיכולוג החינוכי (מתמחה זמני, פרקטיקום מורחב, התמחות, מומחיות, הסמכה להדרכה ומדריך), ומובא הסבר על שלבים אלה.

בנספח לאוגדן נאספו קישורים למסמכים, לטפסים, לחוקים, לכללי אתיקה, לחוזרי מנכ"ל ולאתרים רלוונטיים שהפסיכולוג החינוכי נדרש להכירם לאורך כל שלבי תהליך ההכשרה.

תודות

תודה לחוה פרידמן, הפסיכולוגית הראשית של משרד החינוך וסגנית מנהלת אגף א' שפ"י, על ברכת הדרך, על הקריאה ועל ההערות מאירות העיניים שפתחו לנו שבילים של חשיבה.

תודה לדני ז'ורנו, סגנית הפסיכולוגית הראשית, שריכזה בעבר את פורום הכשרה והדרכה והייתה בין הוגי הרעיון ומניחת אבן הפינה לאוגדן זה. כאחראית על הפורומים באגף פסיכולוגיה דני קראה את טיוטת האוגדן בשלבים השונים של גיבושו, העירה הערות מועילות, עודדה, תמכה וסייעה בכל השלבים הדרושים להוצאת האוגדן לאור.

אנו מודים מאוד לרכזי הפורומים והוועדות המקצועיות באגף הפסיכולוגיה בשפ"י על תרומתם המקצועית שלא תסולא בפז. חברי הפורומים והוועדות המקצועיות הביעו נכונות לקרוא את החומרים המתייחסים לתחום שהם אמונים עליו, לערוך התייעצויות הדדיות ולהוסיף ידע מקצועי רלוונטי ומעודכן.

כמו כן תודתנו לראובנה שלהבת, מנהלת המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית, לאורית שגיא, יו"ר הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית במשרד הבריאות לשעבר, לפסיכולוגים המחזיים והבכירים ולמנהלי השפ"חים הנבחרים שקראו את החומר, העירו את הערותיהם והוסיפו מחמתם המקצועית.

פורום ההכשרה וההדרכה,

יעל גלזר - יו"ר הפורום, אליסיה איצקוביץ, קרול ארדהיים,
דגנית ברמן, ציפי מזרחי ורחל פרנקו

א-2 הקדמה

לפני שנעסוק בפירוט הידע והמיומנויות שיש להקנות לפסיכולוג בתהליך ההכשרה וההתפתחות המקצועית בתחומי האבחון והטיפול הפרטני ובתחומי האבחון וההתערבות המערכתית, יש לשאול שאלה כללית: מה הם הקווים לדמותו המקצועית של הפסיכולוג החינוכי שאנו מבקשים להכשיר?

אתיקה מקצועית

ליבת הזהות המקצועית של הפסיכולוג החינוכי היא התנהגות אתית. לפי אסא כשר (תשס"ד)* אתיקה היא "תפיסה סדורה של האידיאל המעשי של ההתנהגות במסגרת מקצועית, שהיא מסגרת מוגדרת של פעילות אנושית מיוחדת". כללי האתיקה המקצועית הם כללי ההתנהגות המשותפים לכל ענפי הפסיכולוגיה. על הפסיכולוג החינוכי להכיר את כללי האתיקה ולפעול על פיהם.

הייחודיות של הפסיכולוגיה החינוכית נובעת מעבודתו של הפסיכולוג החינוכי במערכת החינוכית המורכבת לעצמה והמשיקה למערכות רבות אחרות. העקרונות שהם הבסיס לקוד האתיקה - קידום טובתם ורווחתם הנפשית של הלקוחות, מקצועיות, יושרה ואחריות חברתית - יבואו לידי ביטוי בהתנהגותו המקצועית של הפסיכולוג החינוכי וממילא בהכשרתו.

תפקידו של הפסיכולוג החינוכי מורכב עקב "ריבוי הכובעים" או ריבוי הלקוחות המאפיין את מקצועו (קונסולטנט למערכת, קונסולטנט להורים, מטפל בילד וכו'...). בכל התערבות במערכת החינוכית ועם המערכת על הפסיכולוג להיות ער למגוון הלקוחות הישירים והעקיפים, להגדיר לעצמו מיהו הלקוח העיקרי שלו ולהבהיר זאת ללקוחותיו, וכן לדאוג שההתערבות לטובת הלקוח המרכזי לא תפגע או תזיק לאיש מהלקוחות המשניים בהתערבות. הפסיכולוג החינוכי נדרש אפוא להיות מודע, רגיש וחושב אתיקה בכל תחומי עבודתו.

מקצועיות

ככלל מקצועיות נבנית משלושה מרכיבי יסוד (שפּלר, תשס"ד)*: ידע, מיומנות והשקעה רצינית (חריצות, מסירות ללקוחות, סקרנות והתעדכנות מתמדת). ההכשרה האקדמית-המדעית בפסיכולוגיה מלמדת דרכי חשיבה המבוססות על איסוף מידע ועל בניית השערות ואישושן או הפרכתן תוך כדי התהליך ולנוכח המידע המצטבר. הדבר בולט בדיאגנוסטיקה של היחיד, אולם הוא חשוב לא פחות בתהליכי ההערכה של מערכת בית-ספרית או של משפחה ובתהליך הטיפול. על תהליך ההכשרה לחזק דרכי חשיבה שיטתיות אלה על בסיס ידע בפסיכולוגיה התפתחותית, בתהליכי הערכה, בטיפול בילדים ובהבנה מערכתית.

על הפסיכולוג החינוכי לשלב ידע תיאורטי ויכולת המשגה אקדמית עם התנסות יום-יומית בשטח ועם יכולת ליישם מושגים תיאורטיים בדרכים המועילות להבנה ולהתערבות. ייחודו של הפסיכולוג החינוכי במערכת החינוך מתבטאת ביכולתו להתבונן בתהליכים תוך נפשיים ובין-אישיים, מודעים ובלתי מודעים, ולהבינם ולקשר בינם לבין התנהגויות נצפות ותהליכים מערכתיים.

* כשר (פרק 1, עמ' 15-29), שפּלר (פרק 4, עמ' 75-87), בתוך: שפּלר ג', אכמון י', וייל ג' (עורכים) (תשס"ד), סוגיות אתיות במקצועות הייעוץ והטיפול הנפשי, הוצאת מגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

מרכיבים אישיותיים

על הפסיכולוג החינוכי להיות אדם בעל רגישות, אמפתיה, מודעות עצמית, יכולת הקשבה וקבלה של לקוחותיו, מוטיבציה לעזור ולחולל שינויים חיוביים, יזמה ויכולת חדשנות. הוא צריך להיות אדם בעל מודעות עצמית המסוגל לעבור תהליכי אינטרוספקציה תמידיים שיביאו אותו לבדיקה עצמית של תגובות, של דרכי עבודה ושל סדרי עדיפויות. ההכשרה האקדמית-המדעית אמורה להקנות לפסיכולוג יכולת להטיל ספק בפרוצדורות ובסדרי עדיפויות ולתמוך בחדשנות המבוססת על הערכות מצב עדכניות ועל תוצאות של מחקרים עדכניים. תהליך ההתמחות שואף לחזק נטייה זו. יש לשאוף להכשיר אדם שאינו נכנע לשגרה, אינו אומר "ככה זה" ו"אין בררה", אלא הוא בעל גישה פרו-אקטיבית השואל "האם זה צריך להיות כך? האם אפשר אחרת?".

על הפסיכולוג החינוכי להיות בעל רגישות ויכולת לקלוט ולנסח (לפחות לעצמו) מה מתרחש בתהליכים שבינו לבין לקוחותיו. על ההכשרה להדגיש את היכולת של הפסיכולוג לתרגם ידע מקצועי והמשגות תיאורטיות להתקשרות עם מטופלים ולתהליכי משא ומתן עם לקוחות במערכת. תהליך ההכשרה ישאף לפתח את היכולת שלו להיות מודע בו-זמנית **לתוכן ולתהליך**. ההכשרה תדגיש את היכולת לפתח ולקיים יחסי עבודה תקינים עם אנשי מקצוע שונים במערכת, בנוסף ליחסים טיפוליים טובים עם לקוחות ועם מטופלים. תידרש יכולת לאפיין מערכות יחסים מקצועיות ברמות שונות (קשר עם ילדים מטופלים ועם הורים, בשונה מקשר עם לקוחות ועם עמיתים כמו מנהל בית ספר, עובד סוציאלי, פסיכולוג אחר וכו'), ובעקבות זאת יכולת לפעול באופן דיפרנציאלי ומותאם לכל מערכת יחסים.

לסיכום

הפסיכולוגיים החינוכיים נותנים שירות למערכת החינוך ולכלל התלמידים בחברה, ולכן עליהם להיות רגישים למציאות אנושית-חברתית משתנה, לזהות תהליכים וצרכים ולהיענות להם תוך פיתוח תפיסות מקצועיות חדשות ומותאמות. על הפסיכולוג החינוכי להיות איש מקצוע גמיש, בעל ארגז כלים עשיר ומגוון. עליו להיות מסוגל להעריך בתהליך קצר את מידת הפתולוגיה של תגובות ילד, אדם ומערכת, וכן לזהות את המשאבים המאפשרים לסייע להם ולשפר את מצבם. ראייתו והשקפת עולמו המקצועית של הפסיכולוג החינוכי צריכות להיות אקולוגיות-מערכתיות בכל תהליך אבחוני ובכל התערבות פרטנית או מערכתית.

תהליך הסוציאליזציה למקצוע הפסיכולוגיה החינוכית הוא ארוך ומורכב, ותהליך ההתפתחות והצמיחה המתמדת הוא במהות המקצוע והוא נמשך לאורך כל חייו המקצועיים של הפסיכולוג החינוכי. אנו שואפים להכשיר פסיכולוג שיהיה בעל ידע ומיומנויות מקצועיות, שיהיה אדם אכפתי ומעורב, מכיר את כללי האתיקה ושומר עליהם, בעל מודעות עצמית ושואף לצמיחה אישית מתמדת.

א-3 השירותים הפסיכולוגיים החינוכיים

השירות הפסיכולוגי-החינוכי (השפ"ח) ממוקם בצומת שבין מערכת החינוך, ההורים והמערכת הקהילתית-יישובית ומאפשר מתן שירותים לילדים, להורים, לצוותי חינוך ולמערכת החינוך היישובית. מדיניות הפעלתו של השירות הפסיכולוגי-החינוכי נקבעת על ידי השירות הפסיכולוגי- הייעוצי (שפ"י) במשרד החינוך, בשיתוף ובתיאום עם מרכז השלטון המקומי ובהתאמה לצרכים מגוונים ברשויות המקומיות. נוסף להתוויית המדיניות אגף הפסיכולוגיה בשפ"י קובע נהלים וסטנדרטים לעבודה מקצועית בכפיפות לחוקים המחייבים את העיסוק בפסיכולוגיה ומספק תשתיות הכשרה וידע תוך הקפדה על אתיקה מקצועית. הפיקוח על עבודת השפ"ח מתבצע על ידי המערך הארצי והמחוזי של אגף הפסיכולוגיה בשפ"י (על מבנה שפ"י ועל מבנה אגף הפסיכולוגיה ראה תרשימים 3-1).

כ-3000 פסיכולוגים חינוכיים (שרובם עובדים בחלקיות משרה ונמצאים בשלבים השונים של ההתפתחות המקצועית) פרוסים ב-260 שירותים פסיכולוגים-חינוכיים בכל הרשויות המקומיות בארץ. הפסיכולוגים החינוכיים מועסקים על ידי הרשויות המקומיות וכפופים מקצועית לאגף הפסיכולוגיה בשפ"י באמצעות הפסיכולוגית הראשית והפסיכולוגים המחוזיים. כ-150 מן השירותים הפסיכולוגיים-חינוכיים הם מוסדות המוכרים להתמחות חינוכית על ידי הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית של משרד הבריאות (ראה תרשים 4). למרות השאיפה המקצועית לספק שירותים לכל מוסדות החינוך החל מהגיל הרך ועד סיום תיכון, הדבר מותנה בהקצאת תקני הפסיכולוגים בכל רשות. על-פי מדיניות משרד החינוך השרות ניתן בעדיפות ראשונה לגני ילדים, בתי ספר יסודיים וחיטבות ביניים במסגרות החינוך הרגיל ולגילאי 3-21 במסגרות חינוך מיוחד. בחלק מהיישובים קיים שירות פסיכולוגי משלים (שפ"מ) המאפשר את הרחבת השירותים הניתנים לקהילה.

במהלך שנת התש"ע יצא לאור חוזר המנכ"ל "הוראות קבע" תשע/8(א), סעיף 3.7-61, בנושא "מתווה עבודת השירות הפסיכולוגי-חינוכי". המתווה מציג את מדיניות הפעלתם של השירותים הפסיכולוגיים-החינוכיים בישראל. ביסודו תפיסת שירות המבוססת על תשתית פסיכו-אקולוגית, על רציפות התפתחותית, על רצף פרט-מערכת ועל רצף אוכלוסיות. המתווה מדגיש את האינטגרציה של סוגי השירות באופן שהילד, משפחתו, סביבתו החינוכית וקהילתו הם מערכת שלמה. במקביל, עבודת הפסיכולוג מחברת בין היבטים דיאגנוסטיים ופסיכותרפויטיים.

עד פרסומו של חוזר המנכ"ל החדש עבדו השירותים הפסיכולוגיים-החינוכיים על-פי ההנחיות בחוזר המנכ"ל "הוראות קבע" סג/9, סעיף 3.7-32, המפרט את סל השירותים הפסיכולוגיים. המעבר ל"מתווה עבודת השירות הפסיכולוגי" מייצג שינוי פרדיגמה. זהו מעבר מהקצאה של פעולות השירות הפסיכולוגי על פי עדיפויות ובהתאם למשאבי השירות למדיניות המתעדפת שירות פסיכולוגי כולל ושלם למסגרת חינוכית. במציאות הקיימת, שבה שירותים פסיכולוגיים רבים עובדים בתנאים של חסר במשאבים, יבחנו מנהלי השירותים הפסיכולוגיים, יחד עם מנהלי מחלקות/אגפי החינוך, את רמת השירות שתוקצה לכל מסגרת חינוכית ברשות המקומית.

[להלן קישור לסעיף 3.7-61 בחוזר המנכ"ל "הוראות קבע" תשע/8\(א\) בנושא "מתווה עבודת השירות הפסיכולוגי חינוכי"](#)

[להרחבה אפשר להיעזר במאמרה של הגב' חוה פרידמן, הפסיכולוגית הראשית](#)

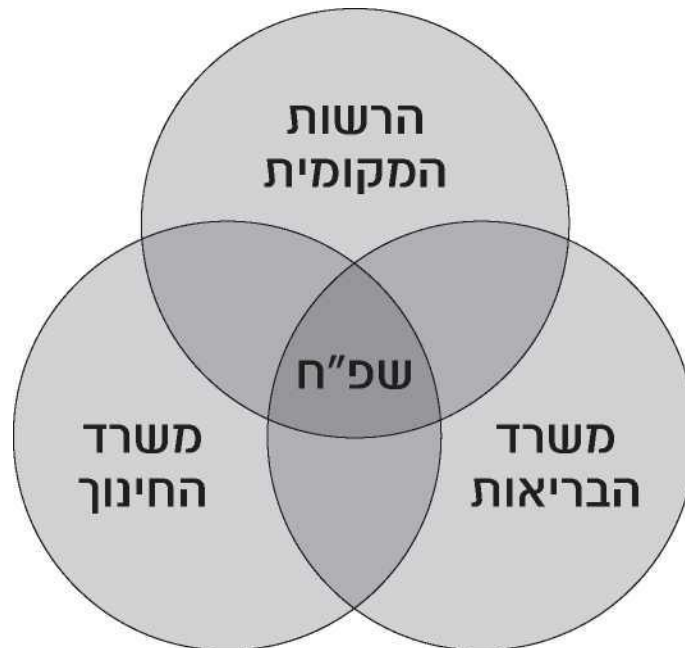
או:

[פרידמן ח' \(2009\), "הפסיכולוגיה החינוכית בישראל - כניסה למאה ה-21: ייעוד, פרקטיקה ואתגר", פסיכו אקטואליה, ינואר, 8-15.](#)

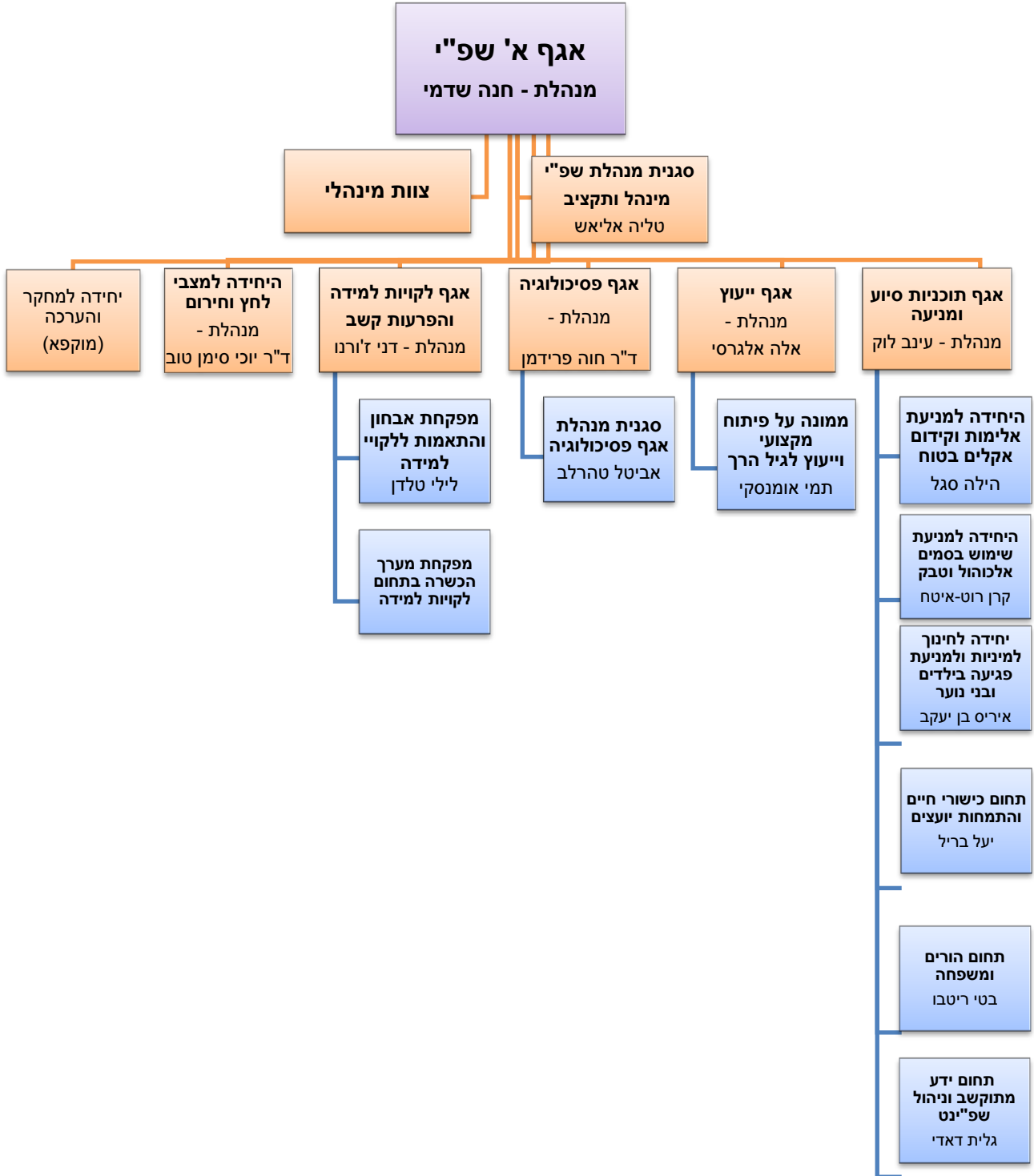
תרשים 1

הגורמים שהשפ"ח קשור אליהם מקצועית ותעסוקתית

הפסיכולוגים החינוכיים מועסקים על ידי הרשויות המקומיות וכפופים מקצועית לאגף הפסיכולוגיה בשפ"ח באמצעות הפסיכולוג הראשי והפסיכולוגים המחוזיים. שפ"ח ומשרד הבריאות, באמצעות הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, אחראים על ההתפתחות המקצועית של הפסיכולוגים החינוכיים העובדים בשפ"ח משלב ההתמחות הזמנית, דרך הפרקטיקום המורחב ועד לסיום ההסמכה להדרכה, כמודגם בתרשים:

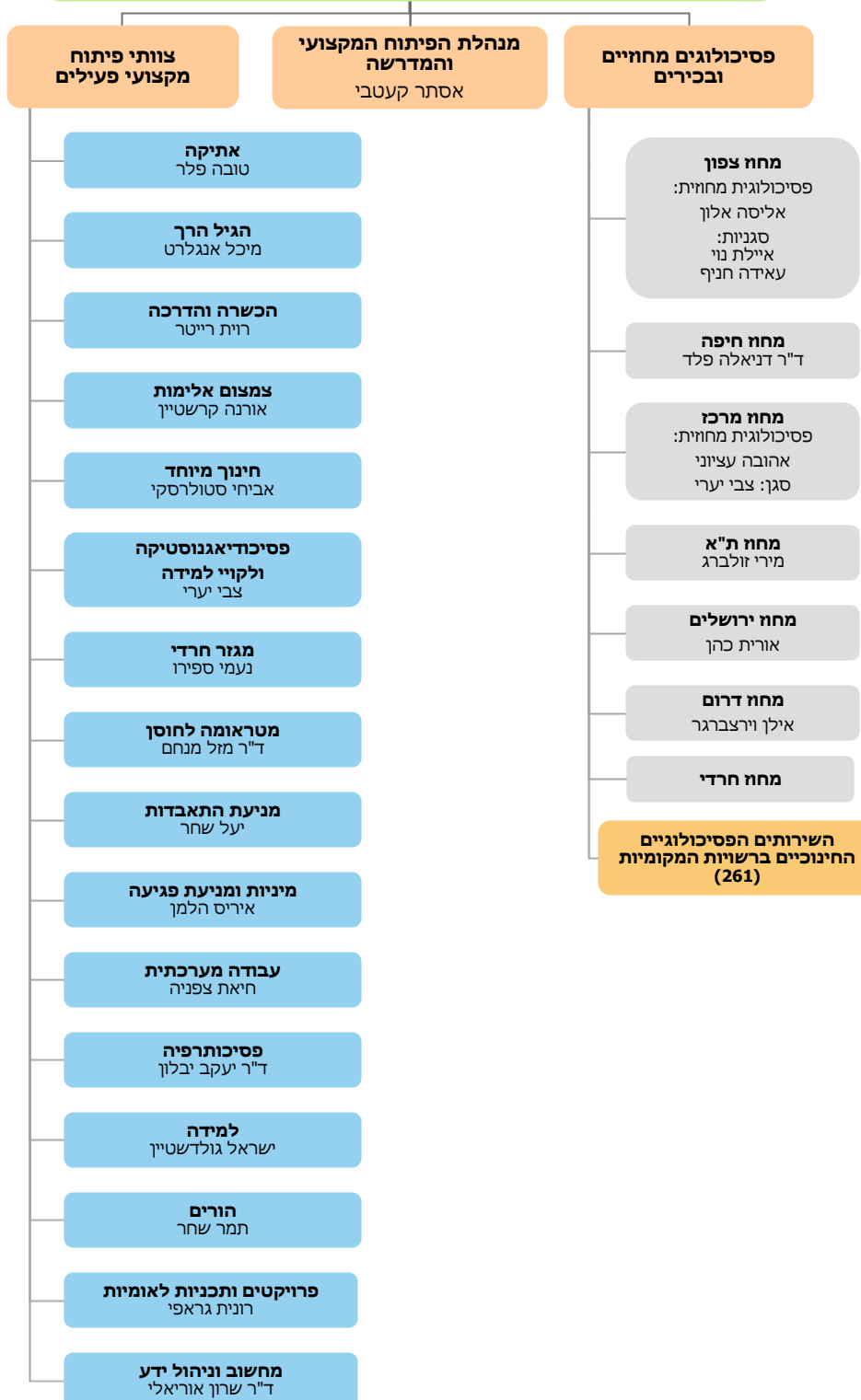

מבנה השרות הפסיכולוגי – הייעוץ

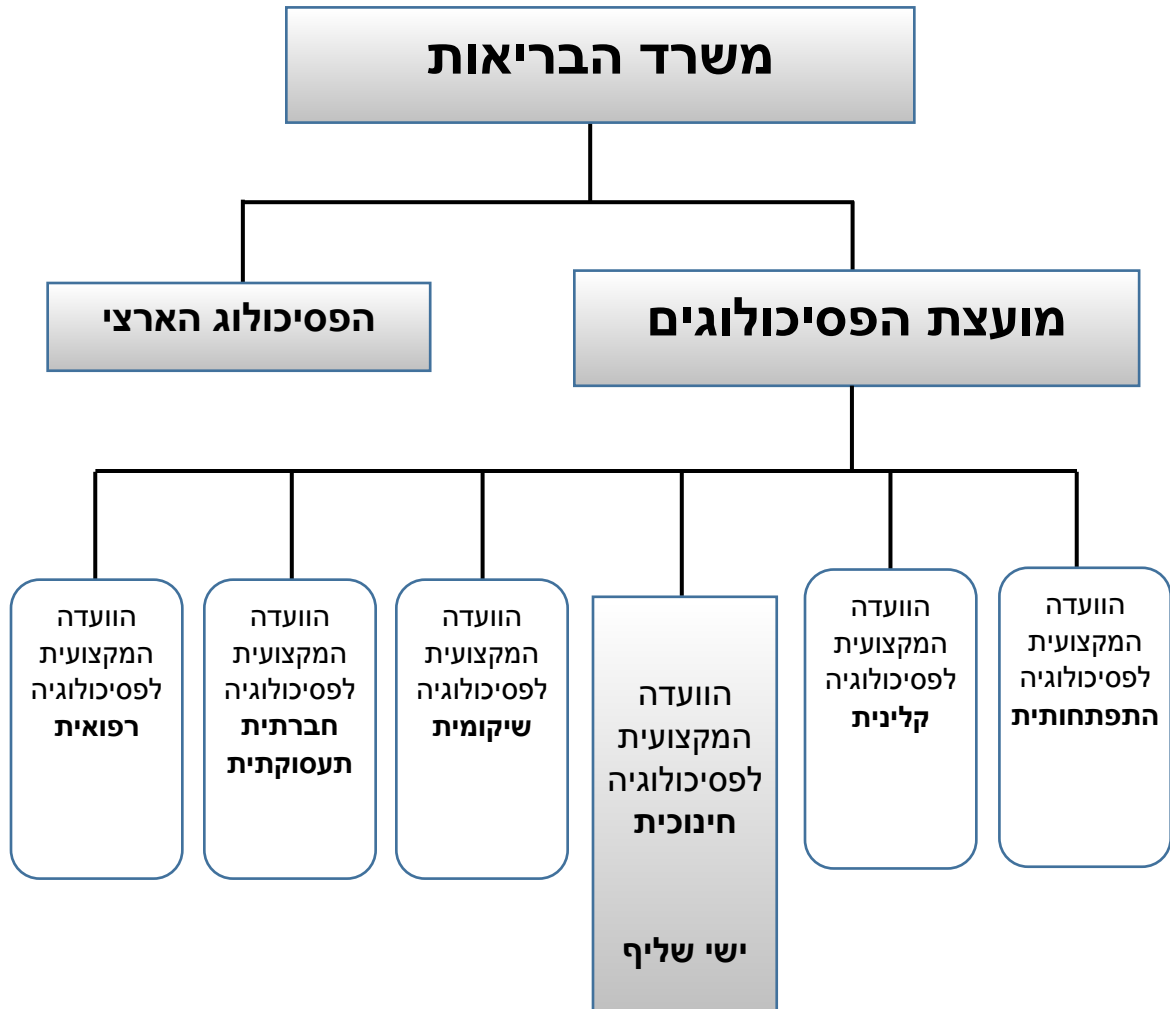

אגף פסיכולוגיה

מנהלת - ד"ר חוה פרידמן | ס. מנהלת - אביטל טהר לב

מועצת הפסיכולוגים – הוועדות המקצועיות

בעקבות חקיקת חוק הפסיכולוגים בשנת 1977 הוקמה מועצת הפסיכולוגים, ועל פי תקנות הפסיכולוגים מונו ועדות מקצועיות בענפים השונים של הפסיכולוגיה.

מועצת הפסיכולוגים היא הגוף המייצג את משרד הבריאות בסוגיות הקשורות לחוק הפסיכולוגים ולתקנותיו. היא כוללת יושב ראש הממונה על ידי שר הבריאות, נציגים של המחלקות לפסיכולוגיה באוניברסיטה, נציגים של משרדי הממשלה (ביניהם לפחות שישה פסיכולוגים) ונציגים של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל (הפ"י). המועצה מייצעת לשר הבריאות בעניינים הנוגעים לפסיכולוגיה במדינת ישראל וממנה את הוועדות המקצועיות.

הפסיכולוג הארצי של משרד הבריאות משתתף ביישום מדיניות המשרד ברמה הארצית בנושאים שבאחריותו ואחראי לו ומייצג את נושא הפסיכולוגיה בהנהלת המשרד, קובע עקרונות ושיטות עבודה ומפקח על יישומם על ידי הפסיכולוגים בכל יחידות המשרד. בין תחומי פעילותו ניהול פנקס ותקנות הפסיכולוגים ומתן אישורי מומחיות, הסמכה להדרכה ואישורים למוסדות המוכרים להתמחות ועוד.

הוועדות המקצועיות אחראיות על ההתמחות המקצועית של הפסיכולוגים. הוועדות מאשרות בקשות להתחלת תהליך ההתמחות ולסיום התהליך, מאשרות מומחיות, ממליצות על תכניות התמחות ועל מוסדות מוכרים להתמחות וקובעות סדרי בחינות. כמו כן הוועדות המקצועיות בוחנות ומאשרות את התהליך לקבלת מעמד של מדריך.

א-4 למידה והשתלמויות

(כולל המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית)

תהליך ההכשרה של הפסיכולוג החינוכי מראשית הלמידה באקדמיה ועד לפרישתו המקצועית הוא תהליך של "למידה כדרך חיים" (Learning as a way of being). תפיסה זו היא תולדה של ההבנה שכדי להיות פסיכולוג "טוב דיו" נדרשת התעדכנות שוטפת בידע מקצועי ותיאורטי. זוהי תפיסה המגדירה למידה כתהליך מתמיד ולא כמצב, כמטרה ולא כאמצעי.

בתהליך ההשתלמות מועבר גוף ידע, אך גם מתגבשת התפיסה שלא תמיד יש תשובה לכל בעיה ושהשאלות, הספקות, ההתלבטויות ומרחב החשיבה וההרגשה הם מעמודי התווך של ההוויה הפסיכולוגית. במהלך הלמידה מתרחשים שינויים לא רק בכמות הידע הנרכש או באיכותו אלא גם בגיבוש זהות מקצועית, וכן בתפיסות, בעמדות ובפוזיציות רגשיות. ה"למידה כדרך חיים" המלווה את הפסיכולוג במהלך העשייה בשטח מאפשרת תהליך הוליסטי והטמעה טובה של החומר הנלמד. למידה זו גם מאפשרת שמירה על סקרנות מתמדת והתחדשות המגבירות מוטיבציה ועניין בעבודה ובולמות תהליכי שחיקה.

דרישות הועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית בתחום ההשתלמויות

המקצועיות

דרישות הועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית בתחום ההשתלמויות המקצועיות הינן כדלהלן: (סעיפים ד(3) ו-ז(4)(א)(ב) [להנחיות לתהליך התמחות בפסיכולוגיה חינוכית המפורטות באתר האינטרנט של משרד הבריאות](#)):

"ד' 3. השתלמויות:

במהלך ההתמחות על המתמחים להשתתף בהשתלמויות וסמינרים בנושאי הליבה הבאים של הפסיכולוגיה החינוכית: עבודה בביה"ס כמערכת, פסיכודיאגנוסטיקה, התערבות טיפולית, קונסולטציה להורים, התערבות בשעת חרום ואתיקה. חובה על המתמחים להשתתף בהשתלמות ליקויי למידה א' ו-ב' ולקבל לפחות 18 שעות השתלמות בתחום הפרעות קשב וריכוז. מתמחים מוסמכי המגמה לפסיכולוגיה חינוכית ו/או קלינית של הילד, חייבים לצבור 100 שעות השתלמות. מתמחים מוסמכי מגמות אחרות בפסיכולוגיה, חייבים לצבור 100 שעות השתלמות בנוסף לקורסי ההשלמה אותם נדרשו להשלים ע"י הוועדה המקצועית.

"ז. מספר הערות חשובות:

"4. מסיימי מגמות שאינן חינוכית או קלינית של הילד צריכים להירשם לפרקטיקום שבמהלכו יחויבו - להשלים את הדרישות המפורטות להלן, כולן או חלקן, עפ"י קביעת הוועדה המקצועית:

א. **שנת פרקטיקום:** עבודה מעשית במשך לפחות 10 חודשים ברציפות, במוסד מוכר להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית בהיקף של לפחות 50% משרה (18 ש"ש לפחות). מתמחה אשר התקבל לשנת פרקטיקום במוסד מוכר, יגיש לוועדה מיד עם תחילת עבודתו, טופס בקשה להתחלת פרקטיקום ויצרף לבקשה תעודות ואישורים כנדרש בטופס. את הטפסים ניתן להוריד מהאתר או לקבל ממשרד מועצת הפסיכולוגים.

ב. לימודים בארבעת הקורסים הבאים:

- עבודת הפסיכולוג במערכת החינוכית.
- פסיכודיאגנוסטיקה של ילדים ונוער.
- פסיכולוגיה התפתחותית ופסיכופתולוגיה של ילדים ונוער.
- טיפול פסיכולוגי בילד ובנוער.

הקורסים חייבים להיות בהיקף של 56 שעות שנתיות אקדמיות לפחות.

מתמחה שחויב להשלים ארבעה קורסים ישלים שניים מהקורסים בשנת הפרקטיקום ואת השניים הנותרים יכול להשלים במהלך שנות ההתמחות.

מתמחה שחויב להשלים שלושה קורסים ישלים קורס אחד בשנת הפרקטיקום ואת השניים הנותרים- יכול להשלים במהלך שנות ההתמחות.

מתמחה שחויב להשלים קורס אחד או שני קורסים יכול להשלים אותם במהלך שנות ההתמחות."

*על מסלול ההשלמה בו מחויבים מוסמכים של מגמות פסיכולוגיה לא יישומית – קרא

בפרק ה' – שלבי ההכשרה

מסגרות הלימוד להשתלמויות מקצועיות

מתמחים ופסיכולוגים יכולים ללמוד בהשתלמויות ובקורסים המוכרים על ידי הוועדה המקצועית ומתקיימים באוניברסיטאות או במסגרות אחרות בעלות רמה אקדמית נאותה. עם זאת, הוקם בשפ"י לפני כמה שנים מערך השתלמויות מיוחד הבא לתת מענה לצורכי ההשתלמות של הפסיכולוגים החינוכיים בשלבים השונים של התפתחותם המקצועית: המדרשה הארצית ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית.

המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית - שפ"י

המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית נותנת מענה מקיף למערך ההכשרה וההשתלמויות ארוכות הטווח של אגף הפסיכולוגיה בשפ"י¹. המענה הוא למתמחים בכל השלבים בצד למידה אפשרית במסלול ניהול, לכיוון של "ידע מומחה" או "מומחה בכיר" בתחומי דעת שונים של הפסיכולוגיה החינוכית. הלמידה במדרשה מאפשרת התמקצעות של הפסיכולוגים החינוכיים באופן שיוכלו לממש את המטרות ואת היעדים של אגף הפסיכולוגיה בשפ"י¹.

לאחרונה הוחל בתהליך בנייה של מסלולי למידה לקראת "ידע מומחה" המתקיים בשיתוף עם הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית במשרד הבריאות ועם הפורומים והקבוצות שבאגף הפסיכולוגיה בשפ"י¹. לדוגמה, בשנת הלימודים התשע"א נפתח מסלול הכשרה בפסיכותרפיה.

מטרת המדרשה

מטרת המדרשה היא לפתח ולקדם את הפסיכולוגיה החינוכית ואת הפסיכולוגים החינוכיים תוך הבטחת סטנדרט ארצי גבוה של הכשרה מתמשכת.

עקרונות המדרשה

- קידום מקצועי של הפסיכולוגים החינוכיים בכל שלבי ההתפתחות המקצועית
- שילוב בין ידע אקדמי לבין הידע שנרכש בשדה
- זיהוי כיווני התפתחות מקצועיים בהתאם למציאות משתנה בחברה, בקהילה ובמערכת החינוך
- פיתוח מסלולי "מומחה בכיר" או "ידע מומחה" (שמות זמניים).

מבנה המדרשה

המדרשה כוללת שלושה גופים:

- **הגוף המנהל** שחבריו הם מנהלת אגף הפסיכולוגיה וסגניתה, פסיכולוגים מחוזיים, יו"ר הוועדה המייעצת ומנהלת המדרשה
- **הוועדה המייעצת** שחבריה הם מנהלת שפ"י, מנהלת אגף הפסיכולוגיה וסגניתה, פסיכולוגים מחוזיים ונציג נוסף מכל מחוז, יו"ר הוועדה המייעצת, מנהלת המדרשה, נציגות המגזר הערבי, יו"ר הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, יו"ר פורום ההכשרה וההדרכה, רכזי המדרשה, רכזי מסלול ונציגי אקדמיה המוזמנים בהתאם לנושא הדיון
- **הגוף המפעיל:** מנהלת המדרשה, רכזים ומזכירות.

הלימודים במדרשה מתקיימים במקומות אלו:

- מחוזות חיפה והצפון - באוניברסיטת חיפה
- מחוז המרכז - במכללת לוינסקי
- מחוז תל אביב- בשרות הפסיכולוגי של תל אביב
- מחוז ירושלים - באוניברסיטה העברית בירושלים
- מחוז הדרום - באוניברסיטת בן גוריון בנגב.

מבנה הלימודים

הלמידה במדרשה כוללת ידע תיאורטי, חיבור לעבודה בשדה וכתבת עבודה רלוונטית. הקורסים שנועדו לפרקטיקנים עוסקים באותם הפרקים הנלמדים בקורסים בנושאים מקבילים באוניברסיטאות בתוספת של חיבור בין הידע התיאורטי לבין הנעשה בשדה. הלמידה מתקיימת פעם בשבועיים. במקומות מרוחקים מהמרכז, בקורסים שאינם דורשים תרגול, הלימודים מתקיימים בכמה ימים מרוכזים לאורך השנה, בעיקר בחופשות של בתי הספר.

מעבר לקורסים בתחומים השונים פועל במדרשה מבנה לימודים מיוחד המכונה "מסלול": זהו אפיק למידה המאפשר התמקצעות בתחום ספציפי וייחודי המיועד לפסיכולוגים מומחים נבחרים בלבד. המסלול מאפשר מצד אחד את קידום החזון והמדיניות של אגף הפסיכולוגיה בשפ"י ומצד שני את המשך התפתחותו המקצועית של הפרט. ייחודו של המסלול הוא בהרחבה ובהעמקה של הלמידה; זאת באמצעות שילוב בין תיאוריה, פרקטיקה וחשיפה לידע מחקרי עדכני. כמו כן מושם דגש על חלקים מעשיים ועל חיבור הידע הנלמד לשדה. במהלך הלמידה מתקיימת גם הדרכה קבוצתית. המסלול הוא בן 200 שעות לפחות, והוא מורכב מקורסים בני 40 שעות ומקורסים ארוכים יותר וכולל ימי עיון בנושאים כגון אתיקה, רב-תרבותיות, EBP-! (Evidence Based Practice). בסיום המסלול מוענקת תעודת מומחה בכיר בתחום הנלמד. בשנת תשע"א נפתח מסלול פסיכותרפיה, ובשנת תשע"ג נפתח מסלול המתמקד בגיל הרך. כמו כן התווספו מסלול מערכתי ומסלול ניהול.

שכר הלימוד

הקורסים במדרשה ממומנים בעיקר על ידי שפ"י (אגפי הפסיכולוגיה, תכניות הסיוע והמניעה וליקויי הלמידה והיחידה להתמודדות במצבי לחץ ומשבר). בנוסף, כדי לקיים למידה משמעותית וארוכת טווח, כל הלומדים משלמים שכר לימוד. השכר הוא מדורג, על פי שלב ההתמחות של הפסיכולוג.

[להלן קישור לאתר שפ"י - המדרשה ללימודים מתקדמים בפסיכולוגיה חינוכית](#)